

Esteledik*

La Fontaine meséit ajánlom önöknek, gyermekeknek. Akár deres a szakálluk, akár nem. Mindenképpen ajánlom. Legutóbb ez az elcsapott erdei csősz ígázta meg a szívemet. Őrá gondoltam, és sokat láttam őt a nap amaz óráiban, midőn lehunyt szemmel, tunya vén csókához hasonlóan szoktam gunnyasztani az íróasztalom előtt. Nyilván jókedvű fiú volt ez a La Fontaine, aki sokat heverészett a fontainebleau-i királyi erdők zöld pázsitjain és gyönyörködött a fáiban, a kék égben, a zöld levelekben, meg a fűben és még a Mindenható tudná, mi mindenben, csak éppen az erdőre nem vigyázott. Szerencsére nem lopta el senki a fontainebleau-i királyi erdőségeket, és így megelégedett a nagy XIV-ik a hanyag csősz egyszerű elcsapásával. És Versailles-be vitték La Fontaine-t, mert valaki fölfedezte felőle, hogy jobban ért a magas dámák és uraságok mulattatásához, mint a csőszködéshez. La Fontaine-ből meseíró lett. Sőt utóbb annyira vitte, hogy abban a nagyszerű kitüntetésben részesült, hogy Condé herceg, a monseigneur, kegyeskedett neki témát adni egyik meséjéhez. Sajnálattal jegyzem meg, hogy ez a mese a leggyöngébb La Fontaine munkái között.

De mi történt volna, ha a fontainebleau-i királyi erdőségeket egyszer csakugyan ellopja valaki? Ah, gondolni sem jó rá. A hanyag csősz a vesztőhelyen múlik ki bizonynyal, és vajon kinek adott volna akkor mese-témát a monseigneur? Nem beszélve csekélységemről, aki ezen a szomorú estén minden elragadtatás nélkül gubbasztanék íróasztalom mellett. És nem írhatnék boldogan arról, hogy íme ma újra gyermekké lettem, mert megígéztek némely naiv mesék.

...

Tulajdonképpen azt akarom megírni, hogy ma már nem is írnak olyan szép meséket, mint a La Fontaine korában. Vagy talán azt, hogy mennyire naiv ember volt az a boldogtalan erdei csősz, aki nem gondolta meg, hogy egykor szebb és érdekfeszítőbb történeteket is olvashatunk majd az ő meséinél, és mindazok a nagyszerű kitüntetések és fenséges vállvergetések, amelyek az ő erdőri vállait érték, nem érnek egy pipadohányt sem a mai novellák és tárcatörténetek sikerei mellett.

Hazudnám, ha azt írnám, hogy a novellisták és elbeszélők apja La Fontaine volt. Mikor az első novella a világra jött, nyilván senki sem gondolt már réges-rég idő óta az öreg meseíróra, akinek hosszú szakálla belémosódott a sziklahasadékba, ahová, mint erdei manó vonult vissza. Mégis úgy rémlik nekem egy pillanatra, hogy Ézop óta az összes meseírók tulajdonképpen azért rovogatták össze naiv történeteiket — amelyekben előkelő szerephez jutottak a jámbor háziállatok, a lég szárnyasai, sőt még az egyszerű pásztorok is —, hogy e szerény kísérletezésekből egykor majd diadalmasan támadjon fel a modern novella. Az állítás vakmerő. Mert ugyan ki merné ma jónevű novellistáink között tárcacikkelye garamond soraiban megszólaltatni a felfuvalkodott békát, vagy a kis cinegét? Az első novellák grófjai és márkinoi már szintén lejátszották kis történeteiket; ritkák már azok az elbeszélések, amelyek olyan szalonokban történnek, ahol libériás szolgák járnak nesztelenül, és a pamlogon a délceg grófnő pihen. Az első rövid elbeszéléseket már elfelejtettük. Sőt

* A Magyar Szemle beköszöntő írása 1888-ból.

elfelejtettük már azokat az elbeszéléseket is, amelyek a Tisza partján lévő kis kunyhóban búsuló halvány szűzről szólnak, nemkülönbén a holdsugárról, rezedailatról és hollófürtű ifjúról: már amilyen a romanticizmus korában volt a novella. A házasságtörés, asszony-csábítás, feleségvilkosság került napirendre. Ez azután a modern novella.

Szeretném nagy tumultussal jelenteni a mai estén, amikor La Fontaine megigézett, hogy a novellának ez a fajtája is unalmassá vált és a legmodernebb elbeszélések tulajdonképpen nem egyebek, mint a régi, naiv meseírók jámbor és egyszerű meséinek a változatai.

A novella visszatért az egyszerű aggastyánhoz, és midőn elérte a formai tökéletesség legmagasabb lépcsőjét, kivetette belsejéből a salakot és megegyszerűsödött tartalmában.

Aki figyelemmel kíséri a tárca-termelést, már régen rájöhetett arra, hogy az érdekesítő és idegizgató történetek fölé lassan ráborul az alkonyat. Az írói művészet többé nem a mese bogozásában és a cselekmény menetének minél kacskaringósabbá való vitelében kulminál, hanem az egyszerű mese művészi, pointírozott elmondásában. Az urak rájöttek arra, hogy: semmi sem új a nap alatt. Nem gondolhatnak ki olyan szövevényes mesét, amelynek pendantját már meg nem írták volna előttük. Ézopnál többet mondani nem lehet. Azonban szebben elmondani lehet azt, amit már Ézop is elmondott. Nem a stílvirágokra célozok és a frázisokra, hanem a teljesen kicizellált stílusnak egyszerűsítésére. Az egyszerűséget művészetté fokozni, ez a modern elbeszélő nemzedék célja.

Nem tudom, megértene-e, ha mai elragadtatásomban azt konstatalem, hogy a modern novella lassacskán nem lesz egyéb, mint egy bájosan, finoman elmondott anderseni mese, az anderseni mese gyermekes alakjai nélkül. Elvégre nincs föltétlenül szükség a kávésbrik-szemű nagy kutyára ahhoz, hogy a novella mégis gyermeki mesévé váljon. Nagyon merem állítani, hogy vannak magyar tárcaírók, akiknek írását egyformán élvezheti a tízesztendős gyerek és felnőtt férfi.

Itt jut eszembe, hogy az asszonyokat most tökéletesen kifelejtettem a dologból. Nagy megrökönyödésemre azt tudom az asszonyok felől, hogy ők még mindig jobban szeretik azokat az érdekesítő, bonyolult meséjű történeteket, mint az egyszerű pásztordalokat, amikben ugyan sokkal több a művészet, mint az érdekesítő és bonyolult mesékben, de hisz a körképek is jobban tetszenek Meissonier apró akvarelljeinél, kivéve természetesen a szakértőket. Ezek alatt a szakértők alatt magunkat értem, férfiakat; az asszonyok az ő érdekesítő történeteikkel pedig hadd maradjanak meg továbbra is a körképeknél.

...

Lehet, hogy egyéni a véleményem és nem igen búsulok amiatt, hogy sokan lesznek, akik nem értenek meg. Mindenesetre elragadtatással tölt el az a gondolat, hogy egykor talán végre-valahára eljutunk oda, ahol La Fontaine elvégezte. Az ő meséi ugyan tökéletesek, nagyszerűek és pártatlanok, mindenesetre azonban hiszem, hogy a modern novella jövődő mesterei szebbeket fognak még írni, ha klavir helyett a pásztorsípot szólaltatják meg. Az egyszerűség művészete sokkal nagyobb dolog, mint azt mi, rabjai a bonyodalmaknak, gondolnánk. A jó La Fontaine nagyon jól tudta fűjni azt a széphanjú pásztorsípot, amelynek zenéje mellett gyorsan elvonultak előtte a varjúk, gólyák és még a patak menti vén fűzfa is tánra perdtült. Vajon jön-e majd valaki, aki megszólaltatván ugyanazt a pásztorsípot, annak hangja mellett nem a patak menti fűzfák, hanem azok az emberek vonulnak el, akik máma érdekesítő és idegizgató novellák keretében, a bonyodalmas cselekmény szövevényében hatolnak előre, közben szidván az írókat és macskájukat? Jön-e valaki, aki megírja a modern La Fontaine-meséket és lesz bátorsága a morált is odacsapni a véghez, ebben a moralinsanitiban szenvedő korban?

Reméljük, hogy minden úgy lesz, amint én most elragadtatásomban látom. Hogy a modern novellának beesteledett.